

Олексій М. Гуцалюк, Володимир А. Череватенко
КОРПОРАТИВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВЕЛИКОМАСШТАБНИХ
ЕКОНОМІКО-ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ

У статті досліджено проблеми забезпечення економічної безпеки інтегрованих об'єднань промислових підприємств на основі формування відповідного механізму управління. Визначено специфіку дії загроз та формування контурів протидії ним в межах великомасштабної економіко-виробничої системи. Розроблено модель управління економічною безпекою, яка враховує різні варіанти утворення інтегрованого об'єднання підприємств.

Ключові слова: економічна безпека; великомасштабна економіко-виробнича система; інтеграція підприємств; загрози.

Форм. 3. Рис. 3. Табл. 2. Літ. 18.

Алексей Н. Гуцалюк, Владимир А. Череватенко
КОРПОРАТИВНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КРУПНОМАСШТАБНЫХ
ЭКОНОМИКО-ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ СИСТЕМ

В статье рассмотрена проблема обеспечения экономической безопасности интегрированных объединений промышленных предприятий на основе формирования соответствующего механизма управления. Определена специфика действия угроз и формирования контуров противодействия им в рамках крупномасштабной экономико-производственной системы. Разработана модель управления экономической безопасностью, которая учитывает разные варианты образования интегрированного объединения предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность; крупномасштабная экономико-производственная система; интеграция предприятий; угрозы.

Oleksii M. Hutsaliuk¹, Volodymyr A. Cherevatenko²
CORPORATE MECHANISMS OF ECONOMIC
SECURITY PROVISION IN LARGE-SCALE
ECONOMIC & INDUSTRIAL SYSTEMS

The article explores the issues of economic security of integrated industrial enterprises associations, suggesting an appropriate mechanism of its management. Specifics of threat factors and peculiarities of counteracting contours within large-scale economic & production systems are identified. Economic security management model is developed. This model considers various options for integrated enterprise associations.

Keywords: economic security; large-scale economic & industrial system; integration of companies; threats.

Peer-reviewed, approved and placed: 2.12.2016.

Постановка проблеми. Розширення тенденцій взаємопроникнення економік різних країн світу в умовах глобалізаційних викликів, ускладнення ведення конкурентної боротьби суб'єктами господарювання в умовах зростання динамічності зовнішнього середовища, об'єктивна потреба оптимізації пара-

¹ Kirovograd Institute of Human Development of the Open International University of Human Development "Ukraine", Ukraine.

² Kharkiv Institute of Finance of the Kyiv National Trade and Economic University, Ukraine.

метрів бізнес-процесів національних товаровиробників за критеріями ефективності виконуваних операцій в умовах мінливості вимог споживачів актуалізують питання формування дієвих механізмів управління підприємством. При цьому, функціонування таких механізмів обов'язково має враховувати критерій економічної безпеки діяльності суб'єктів господарювання. В іншому випадку менеджменту підприємств буде неможливо підтримувати стійкість його діяльності впродовж тривалого періоду часу. Одразу зазначимо, що як підтримка безпеки, так і, наприклад, покращення конкурентних позицій на ринку вимагає наявності певних ресурсів та ефективних практик роботи з ними. Існує багато шляхів акумулювання достатньої кількості ресурсів, одним з яких є активізація інтеграційних чи коопераційних процесів. На жаль, залучення підприємства до інтеграційної взаємодії не лише підсилює його ринкову владу чи додає переваг у ринковому позиціонуванні. Варто враховувати, що виникають інтеграційні ризики, розширюється перелік загроз діяльності підприємств та взагалі виникають нові, специфічні для інтегрованого об'єднання, загрози. За таких умов вельми цінними стають розробки, орієнтовані на забезпечення економічної безпеки інтегрованих об'єднань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує доволі широкий пласт досліджень, присвячених формуванню та виникненню інтегрованих об'єднань підприємств. Наприклад, І.К. Адізес [1] та А.Я. Бутиркін [4] висвітлили особливості та логіку реалізації інтеграційних процесів у цілому. Їх розробки довели необхідність розрізняти кінцеві форми реалізації інтеграційної взаємодії, пов'язані зі значною чисельністю ознак інтегрованих об'єднань підприємств. Це такі ознаки, як «ступінь концентрації», «тип управління», «охоплення інтеграцією», «механізм взаємодії», «гнучкість структури» тощо. В рамках цих ознак вагомим є розподіл форм інтеграції за ступенем жорсткості утворених зв'язків, адже саме він визначає логіку організації управління інтегрованим об'єднанням та параметрів сформованого центру керівних впливів («корпоративного центра» в термінології Н. Фуа з співавторами [18]). Зазначимо, що організація менеджменту в умовах жорстких форм інтеграції доволі детально розглянули фахівці у сфері корпоративного управління, зокрема, В.В. Боковець [3] та О.Є. Попов [14]. Управління м'якими формами інтеграції досліджувалися в працях учених, які розглядали стратегічні альянси (Р.Л. Уоллес [17], Б. Гаррет [5]) або кластерні й мережні структури (С.І. Рекорд [15], В.П. Третьяк [16]).

На жаль, автори зазначених розробок [1; 3; 4; 14; 15; 17] як правило використовували в якості критерію розробки керівних впливів вимоги максимізації ефективності діяльності, збільшення лояльності споживачів, посилення синергії взаємодії тощо. Вимога підтримки економічної безпеки в наведених розробках визначалася як додаткова, що не є цілком правильним з огляду на постійні прояви кризових тенденцій в економічних системах різного рівня та різних країн. Отже, з урахуванням прагнення авторів до універсалізації розробок, будемо вважати за єдину форму представлення інтегрованих об'єднань підприємств т.зв. великомасштабні економіко-виробничі системи (ВЕВС). Такі системи М.В. Кизим [10] визначає як «інтегровану сукупність суб'єктів господарювання, пов'язаних фінансово-економічними та виробничо-техно-

логічними зв'язками для спільної підприємницької діяльності» [10, 4]). В подальшому викладенні матеріалу будемо орієнтуватися саме на це визначення, оскільки воно сполучає в собі м'які та жорсткі форми інтеграційної взаємодії підприємств.

Заради справедливості варто відзначити, що питання підтримки економічної безпеки певних суб'єктів досить детально розглянуті в економічній літературі. Разом з тим, на жаль, дослідники визначали фактори загрози переважно для макrorівня (зокрема, в дослідженнях загроз національній безпеці, проведених В.І. Мунтіяном [13] або Д.В. Зеркаловим [7]) чи мікрорівня (наприклад, Г.О. Гончаров [6] та С.В. Кавун [8] докладно розглянули загрози економічній безпеці підприємств). Відповідно, такі розробки потребують певного розширення в частині врахування специфіки інтеграційного об'єднання підприємств. Дійсно, в такому об'єднанні, як ВЕВС, загрози окремих його учасників можуть на кумулятивній основі підсилювати свій вплив, а можуть навпаки – зменшувати сукупний вплив за рахунок синергії механізмів захисту, наявних у окремих учасників ВЕВС. Також не завжди наявні дослідження розглядають вплив факторів-загроз у динаміці.

Переважна більшість дослідників оцінюють рівень економічної безпеки в певний момент часу або, у кращому випадку, порівнюють рівень безпеки продовж певного періоду часу, оперуючи при цьому дискретними значеннями. Для забезпечення бажаного рівня економічної безпеки потрібно мати механізм накопичення впливу загроз як сукупності причинно-наслідкових зв'язків між подіями. Підгрунтя цьому можуть скласти, наприклад, розробки Д. Каталевського [9], де в термінах діаграм наслідкової причинності відображення кумулятивне розгортання кризи на рівні держави в цілому. Відповідно, прийняття орієнтації на зазначений динамічний підхід до розуміння параметрів впливу факторів загроз на економічну безпеку діяльності підприємства та потреба одночасного урахування можливості залучення підприємств до інтеграційної взаємодії розширюють поле наукових досліджень та потребують врахування при формуванні механізмів захисту ВЕВС.

Метою дослідження є розвиток теоретико-методичних засад забезпечення бажаного рівня економічної безпеки життєдіяльності великомасштабних економіко-виробничих систем на основі формування відповідного механізму управління та формалізації заходів підтримки економічної безпеки, які можуть використовуватися на різних рівнях управлінської ієрархії корпоративного підприємства.

Основні результати дослідження. Реалізація мети дослідження передбачає першочергову ідентифікацію факторів загроз для функціонування та розвитку ВЕВС. Як вже було наголошено, в умовах інтеграційної взаємодії підприємств, залучених до складу ВЕВС, відбувається зміна прояву загроз через їх коригування параметрами інтеграційної взаємодії. Приклад такої трансформації дії факторів-загроз представлено у табл. 1.

Як видно з табл. 1, загрози економічній безпеці підприємства трансформуються в результаті його взаємодії з іншими учасниками ВЕВС. Така трансформація носить як кількісний (зменшення чи збільшення сили впливу), так і якісний характер (поява нового типу загрози, специфічного для ВЕВС).

Таблиця 1. Трансформація впливу факторів-загроз в умовах взаємодії учасників великомасштабної економіко-виробничої системи, авторська розробка

Загроза чи результат її впливу	Вплив на підприємство та особливості організації захисту	Вплив на підприємство та особливості організації захисту (протидії загрози) в умовах BEBC
Обмеження доступу до зон ресурсів	Фактори-загрози, пов'язані з матеріальними ресурсами суб'єктів господарювання	Трансформація впливу загрози у разі інтеграції підприємств
Невідповідність ресурсів потреби та запитам виробництва	Протидія визначається гнучкістю процесів роботи з постачальниками	Для критичних ресурсів залучення постачальників до складу BEBC
Порушення строків поставок чи узгоджених цін	Залежить від надійності логістичної системи та технологічної стійкості. Потребують оптимізації	Оптимізація інституціональних відносин у BEBC та параметрів корпоративної логістики
Втрата фінансової стійкості та брак коштів на розвиток	Вирішується через зміну постачальників, штрафів, висування рекламаций чи судові рішення	Залучення постачальників до BEBC оптимізація набору (збільшення числа) постачальників
Штрафні санкції	Фактори-загрози, пов'язані з фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання	Захист через перерозподіл консолідованих фінансових ресурсів чи внутрішнє кредитування
Недружні зливання й поглинання	Протидія залежить від рівня втрати та коливається від кредитування до оголошення банкрутства	Перерозподіл фінансових ресурсів за протидії фактору-загрози
Інформаційно-психологічний вплив	Значна питома вага коштів, що відволікаються на сплату штрафних санкцій та їх запобігання	Перерозподіл фінансових ресурсів за протидії фактору-загрози
Персонал як об'єкт комерційної розвідки	Протидія лише за рахунок власних коштів чи пошуку інвесторів	Перерозподіл фінансових ресурсів за протидії фактору-загрози
Витік інформації до конкурентів	Фактори-загрози, пов'язані з трудовими ресурсами суб'єктів господарювання	Налаштування корпоративної культури на протидію подібним загрозам
Старт інформаційної війни	Залежить від організації та витрат на систему мотивації персоналу	Залучення спеціалізованих суб'єктів, що формують службу конкурентної розвідки BEBC
Брак інформації для прийняття рішень	Залежить лише від системи мотивації при бажаному утворенні спеціалізованих служб	Залучення учасників, які мають досвід протидії інформаційним війнам
	Фактори-загрози, пов'язані з інформаційними ресурсами суб'єктів господарювання	Залучення спеціалізованих фірм або замовлення маркетингових досліджень
	Корелює з можливістю фінансування систем захисту інформації	Витрачання коштів на удосконалення захисту корпоративної інформації
	Критично для підприємств з незначною ринковою владою	Залучення учасників, які мають досвід протидії інформаційним війнам
	Отримання інформації лише за рахунок власних коштів та засобів	Залучення спеціалізованих фірм або замовлення маркетингових досліджень

Звернемо увагу, що перелічені в табл. 1 фактори згруповані в розрізі окремих видів ресурсів, наявних у ВЕВС. Такий підхід прийнято з оглядом на пропозиції М.В. Куркіна [11], який розглядав економічну безпеку підприємства через його спроможність протидіяти «звуженню зони своїх ресурсів».

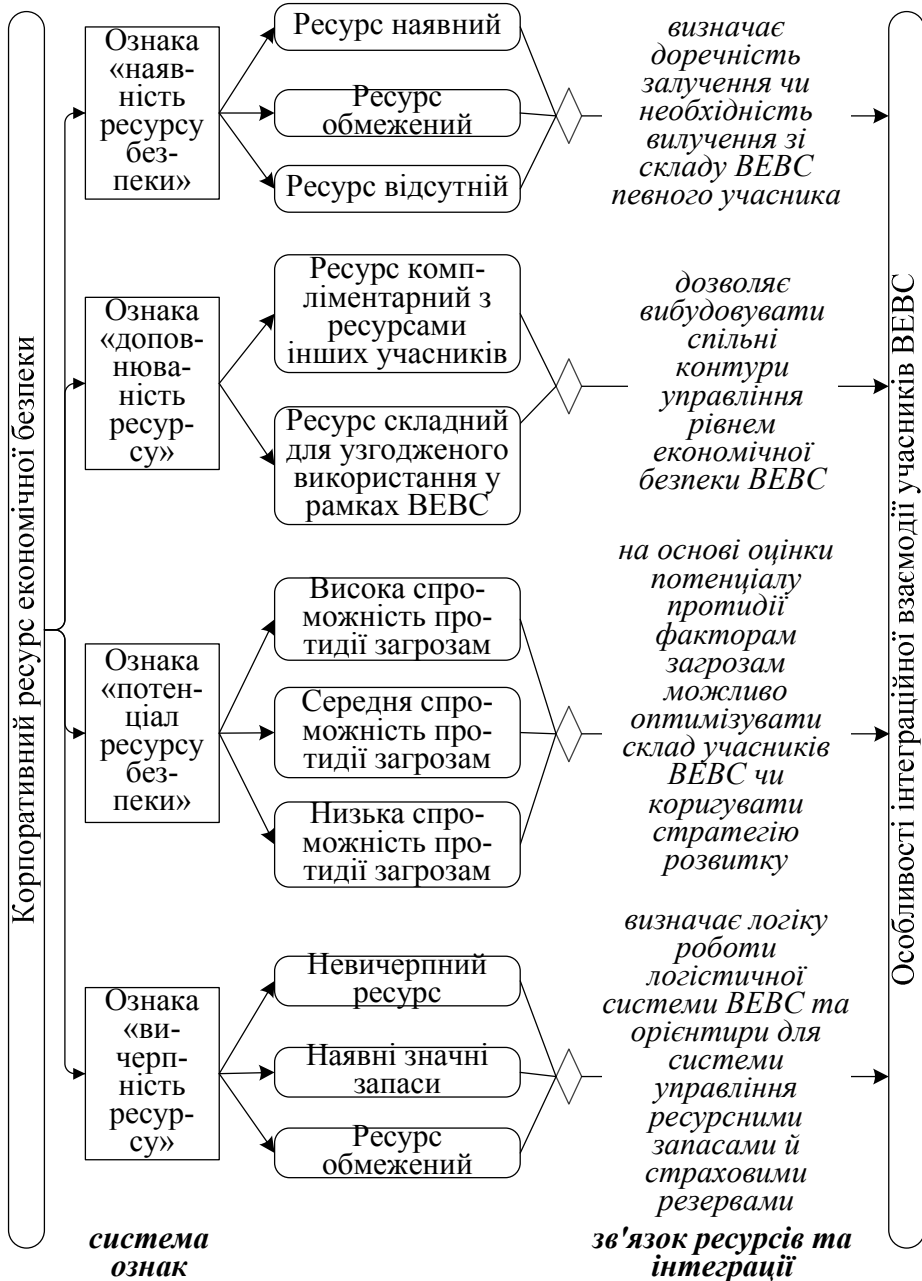

Рис. 1. Класифікація ресурсу економічної безпеки у співвіднесенні з класифікацією інтеграційних процесів, авторська розробка

Слушність цієї пропозиції полягає в тому, що протидія зазначеним у табл. 1 загрозам вимагає акумулювання певного обсягу ресурсів. При цьому доречним є додаткове виділення в складі таких ресурсів ресурсу «економічної безпеки». Цей ресурс Д.В. Белкін [2] трактує як «сукупність засобів та можливостей для самозбереження» та «джерела умов функціонування» [2, 185]. В розвиток пропозицій [2; 11] пропонуємо, по-перше, співвідносити наявність ресурсів з особливостями інтеграційної взаємодії учасників ВЕВС. Реалізацію даної пропозиції у взаємозв'язку із пропонованою системою класифікаційних ознак ресурсу економічної безпеки представлено на рис. 1.

По-друге, пропонуємо трактувати ресурс економічної безпеки через параметри співвіднесення наявних у підприємства ресурсів (змодельовано множиною $\{PC\}$) та практик роботи з цими ресурсами (змодельовано множиною $\{PR\}$). Відповідно, ресурс економічної безпеки виникає в разі наявності запасу міцності для всіх використовуваних учасниками ВЕВС співвіднесенень ресурсів та процесів їх перетворення на споживчу цінність (практик роботи з ресурсами). При цьому, орієнтуючись на рис. 1, ресурс економічної безпеки можна трактувати як сукупність різного роду ресурсів та механізмів, які дозволяють за його допомогою протидіяти впливу певних факторів-загроз.

Орієнтація на використання ресурсу економічної безпеки дозволяє певною мірою розширити пропозиції С.В. Кавуна зі співавторами [8, 222–229], які механізм забезпечення економічної безпеки (МЗЕБ) моделюють через кортеж, до якого входять об'єкт загроз (ОБ), безпосередньо загрози (ЗГ) та певні способи захисту (СЗ), які використовує підприємство ($МЗЕБ = \langle ОБ, ЗГ, СЗ \rangle$). При цьому, на думку авторів, саме сукупність ресурсів та практик роботи з ними, прийнятими у ВЕВС й формуватимуть об'єкт економічної безпеки ($ОБ = \langle PC, PR \rangle$). Прийнявши такий підхід, можна сформулювати структуроване представлення механізму забезпечення економічної безпеки. Його авторський варіант подано на рис. 2, на якому структурування механізму економічної безпеки базується на представленні, що об'єкти загроз пов'язуються із загрозами за допомогою орієнтованого графу, а способи захисту співвідносяться з дугами такого графу. При цьому основу забезпечення економічної безпеки становить узгодження ресурсів та процесів їх переробки з гармонізованими інтересами та цілями всіх учасників ВЕВС.

Означене на рис. 2 виділення субмеханізмів забезпечення економічної безпеки дозволяє їх зв'язати з певним переліком способів захисту. Авторський варіант такого взаємозв'язку представлено на рис. 3. Зазначимо, що означена на рис. 3 структуризація передбачає, що сукупність способів захисту (СЗ), разом з забезпеченням їх реалізації учасниками ВЕВС, утворюватимуть складові механізму забезпечення економічної безпеки ВЕВС.

Відмінність пропозиції тут полягає в тому, що механізм регламентує узгоджене використання різних способів захисту учасниками ВЕВС. Тобто МЗЕБ регламентує суб'єктів та використання способів захисту. Більш того, інтеграційна природа ВЕВС передбачає регламентування того, хто з учасників інтегрованої цілісності та яким чином використовуватиме той чи інший спосіб захисту. При цьому об'єднану сукупність способів захисту з відповідним забезпеченням їх реалізації, інструментами та засобами впливу нами пропону-

ється ідентифікувати як субмеханізми у складі МЗЕБ. В розвиток даної пропозиції нами пропонується два підходи до структурування таких субмеханізмів.

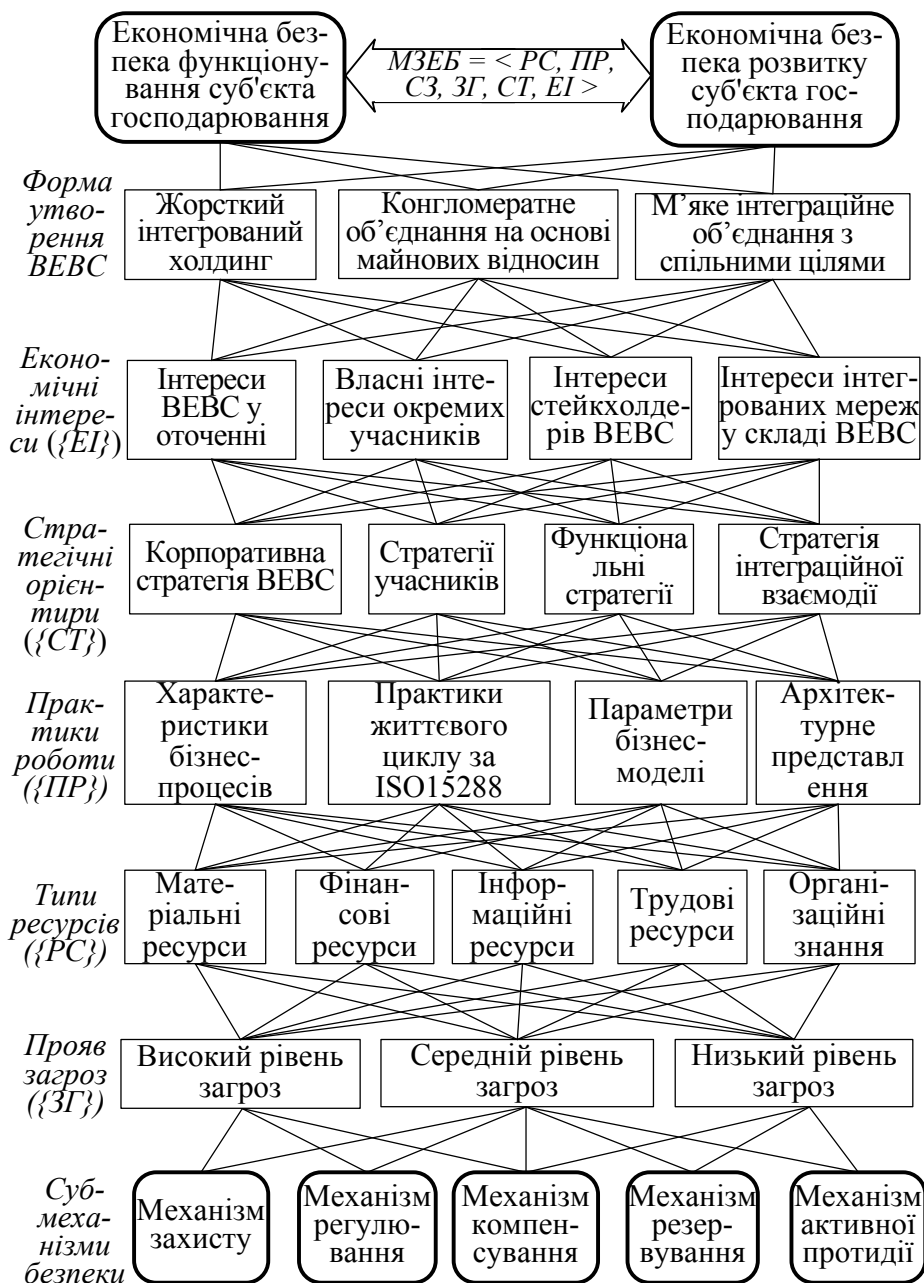

Рис. 2. Структуроване представлення механізму забезпечення економічної безпеки BEBC (МЗЕБ), авторська розробка

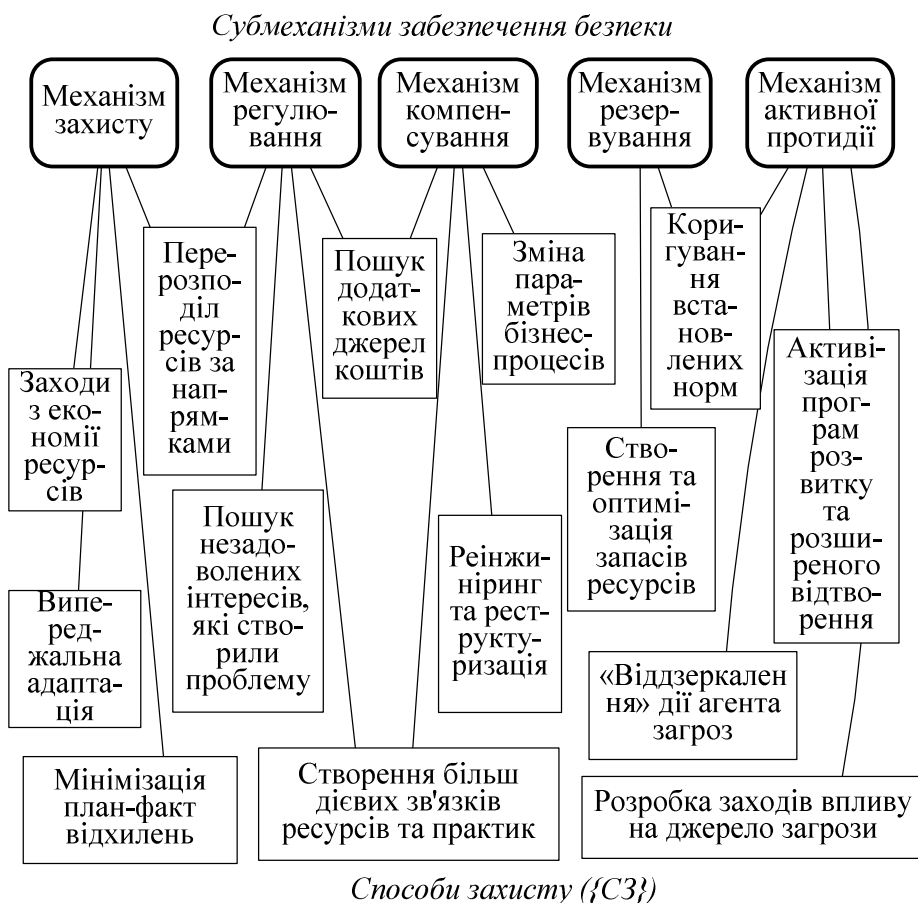

Рис. 3. Способи захисту як складові механізму забезпечення економічної безпеки ВЕВС (МЗЕБ), авторська розробка

Перший з підходів відповідає означенням на рис. 3 ланкам. В основу виділення представлених на рис. 2 субмеханізмів покладено розробки Ю.А. Локтіонової [12] щодо виокремлення в рамках єдиного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства ряду складових, які відповідають за захист від загроз, регулювання діяльності та резервування. Відповідне розширення переліку таких механізмів та визначення особливостей їх реалізації в умовах різного типу ВЕВС представлено у табл. 2.

Другий підхід передбачає розподіл субмеханізмів за окремими учасниками ВЕВС. Реалізація цієї пропозиції передбачає розробку певної ієрархії ресурсів, загроз та способів захисту. Грунтуючись на такій ієрархії та пропозиціях [11], наголосимо на доречності узгодження набору субмеханізмів забезпечення економічної безпеки учасників ВЕВС ($МЗЕБ_{уч}$) в рамках єдиного механізму ($МЗЕБ = \bigcup МЗЕБ_{уч}$). За аналогією будується ієрархія для решти складових забезпечення економічної безпеки, що були представлені на рис. 2 та у

табл. 2. Відповідна формалізація даного твердження представлена наступними кортежами:

$$МЗЕБ = \langle \bigcup PC_{уч}, \bigcup ПР_{уч}, \bigcup СТ_{уч}, \bigcup ЗГ_{уч}, \bigcup СЗ_{уч}, \bigcup EI_{уч} \rangle; \quad (1)$$

$$МЗЕБ = \langle МЗЕБ^{ЗАХ}, МЗЕБ^{РЕГ}, МЗЕБ^{КОМ}, МЗЕБ^{РЕЗ}, МЗЕБ^{АПП} \rangle; \quad (2)$$

$$МЗЕБ^{ЗАХ} = \bigcup МЗЕБ_{уч}^{ЗАХ}. \quad (3)$$

Таблиця 2. Характеристика корпоративних механізмів забезпечення економічної безпеки для різного роду інтеграційних утворень, авторська розробка

Субмеханізм забезпечення економічної безпеки	Вид інтеграційної взаємодії			
	Окреме підприємство без інтеграційної взаємодії	Жорсткий інтегрований холдинг	Конгломератне об'єднання на основі майнових відносин	М'яке інтеграційне об'єднання з спільними цілями
Механізм захисту ($МЗЕБ^{ЗАХ}$)	Підтримка заданого режиму роботи, стійкості діяльності та планових орієнтирів. Реакція безпосередньо на загрозу	Узгоджена робота всіх учасників холдингу. Орієнтація управління на консолідований рівень безпеки	Відокремлена робота механізму для кожного з учасників, але з можливістю перерозподілу фінансових ресурсів між учасниками ВЕВС	Відокремлена робота механізму для кожного з учасників. Спільне вироблення реакції лише для значних загроз для ВЕВС в цілому
Механізм регулювання ($МЗЕБ^{РЕГ}$)	Реакція на загрозу як трансформація параметрів діяльності та зміни практик роботи з ресурсами при незмінних цілях	Аналогічна окремому підприємству робота механізму як зміна характеристик бізнес-моделі холдингу	Можливість залучення до процесу регулювання ресурсів інших учасників ВЕВС чи прийнятих ними практик роботи з ресурсами	Відокремлена робота механізму для кожного з учасників. Діє в учасників ВЕВС чі визначеної системи угод між учасниками
Механізм компенсування ($МЗЕБ^{КОМ}$)	Вплив загроз передбачає перегляд системи цілей та/або правил й принципів діяльності. Можливі структурні зміни	Розподіл впливу загроз вздовж ієрархічної побудови холдингу, тобто компенсація загроз всіма учасниками	Компенсування впливу відбувається за рахунок певної диверсифікації видів діяльності ВЕВС та можливості взаємної підтримки учасників	Обмежена робота механізму компенсування. Лише в разі виникнення загроз безпеці спільних видів діяльності
Механізм резервування ($МЗЕБ^{РЕЗ}$)	Формування додаткових фондів та резервів для збільшення «запасу міцності» системи та потенціалу протидії	Регламентация підходу до створення резервів як складова системи корпоративного управління ВЕВС	Консолідація ресурсів, переважно фінансових, в рамках системи відносин учасників ВЕВС. Визначається внутрішніми регламентами	Самостійне формування резервів для протидії загрозам учасниками ВЕВС. Обмежена консолідація ресурсів

Закінчення табл. 2

Субмеханізм забезпечення економічної безпеки	Вид інтеграційної взаємодії			
	Окреме підприємство без інтеграційної взаємодії	Жорсткий інтегрований холдинг	Конгломератне об'єднання на основі майнових відносин	М'яке інтеграційне об'єднання з спільними цілями
Механізм активної протидії (МЗЕБ ^{АІП})	Розробка заходів впливу на стейкхолдерів, які сприяли виникненню загроз. Розробка контрзагроз	Формування контрзагроз діям стейкхолдерів на рівні корпоративного центру	Розробка системи протидії залежить від ступеня подібності бізнес-процесів та видів діяльності учасників BEBC	Розробка системи протидії визначається виробленими правилами взаємодії учасників BEBC

Для практичної реалізації означених кортежами (1)–(3) залежностей необхідно правильно розподілити важелі та інструменти керівного впливу між означеними у табл. 2 механізмами та представленими на рис. 2 способами захисту. Тут нами пропонується використання матричних методів, коли, наприклад, у строках матриці визначатиметься певний механізм чи спосіб захисту. Осі матриці, відповідно, визначатимуть важелі та інструменти реалізації керівних впливів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті досліджено теоретико-методичні засади забезпечення бажаного рівня економічної безпеки життєдіяльності великомасштабних економіко-виробничих систем на основі формування відповідного механізму. Основу роботи такого механізму становить наявність певної сукупності корпоративних ресурсів, у т.ч. ресурсу економічної безпеки, та визначених практик роботи з такими ресурсами. Це, в цілому, відповідає ресурсному підходу до стратегічного менеджменту, але переорієнтовує його принципи саме на підтримку економічної безпеки складних інтегрованих об'єднань підприємств.

Практична реалізація зазначеного переорієнтування потребує проведення подальших досліджень щодо побудови деталізованого представлення кожного з означених у табл. 2 механізмів. Оскільки така деталізація потребує врахування різних варіантів утворення інтегрованого об'єднання підприємств, авторами ведеться робота з формування відповідного переліку інструментів та важелів реалізації керівних впливів за кожним з механізмів. Відповідно, для забезпечення втілення в практику роботи інтегрованих об'єднань запропонованих механізмів потрібне врахування характеристик корпоративної культури. Лише в такому разі можна буде подолати об'єктивно існуючий опір з боку наявної системи менеджменту корпоративного підприємства. Отже, й перспективні подальші дослідження авторів міститимуть розробку послідовності та регламентів впровадження запропонованих корпоративних механізмів.

У статті також зроблено наголос на тому, що підтримка безпеки ґрунтується на використанні узгодженої сукупності способів захисту. Передбачається, що такі способи захисту можуть використовуватися на різних рівнях управлінської ієрархії корпоративного підприємства. Разом з тим, реалізація даної

пропозиції потребує проведення досліджень в рамках конкретного корпоративного підприємства щодо ідентифікації конкретних важелів та інструментів реалізації керівного впливу. Для кожного обраного способу захисту планується розробка контурів реалізації керівних впливів, які б враховували означений в статті кумулятивний вплив загроз на ресурси великомасштабної економіко-виробничої системи.

1. *Адизес І.К.* Интеграция. Выжить и стать сильнее в кризисные времена. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. — 128 с.
Adizes I.K. Integratsiia. Vyzhit i stat silnee v krizisnye vremena. — М.: Alpina Biznes Buks, 2009. — 128 s.
2. *Белкин Д.В.* Основные подходы к исследованию экономической безопасности предприятий // Вестник Тольяттинского государственного университета. — 2011. — №4. — С. 183–186.
Belkin D.V. Osnovnye podkhody k issledovaniiu ekonomicheskoi bezopasnosti predpriatii // Vestnik Toliattinskogo gosudarstvennogo universiteta. — 2011. — №4. — С. 183–186.
3. *Боковець В.В.* Теоретико-методичні засади управління корпораціями: Монографія. — К.: Кондор-Видавництво, 2016. — 206 с.
Bokovets V.V. Teoretyko-metodychni zasady upravlinnia korporatsiiamy: Monohrafiia. — К.: Kondor-Vydavnytstvo, 2016. — 206 s.
4. *Бутыркин А.А.* Вертикальная интеграция и вертикальные ограничения в промышленности: Науч. монография. — М.: Едиториал УРСС, 2003. — 200 с.
Butyrkin A.A. Vertikalnaia integratsiia i vertikalnye ogranicheniia v promyshlennosti: Nauch. monografiia. — М.: Editorial URSS, 2003. — 200 s.
5. *Гарретт Б., Дюссож П.* Стратегические альянсы / Пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 332 с.
Garrett B., Dussozh P. Strategicheskie aliatsy / Per. s angl. — М.: INFRA-M, 2002. — 332 s.
6. *Гончаров Г.О.* Теоретичні та практичні основи вдосконалення системи економічної безпеки малого підприємництва в Україні: Монографія. — Полтава: Техсервіс, 2014. — 332 с.
Honcharov H.O. Teoretychni ta praktychni osnovy vdoskonalennia systemy ekonomichnoi bezpeky maloho pidpriemnytstva v Ukraini: Monohrafiia. — Poltava: Tekhservis, 2014. — 332 s.
7. *Зеркалов Д.В.* Экономическая безопасность: Монография. — К.: Основа, 2011. — 586 с.
Zerkalov D.V. Ekonomicheskaiia bezopasnost: Monografiia. — К.: Osnova, 2011. — 586 s.
8. *Кавун С.В., Пилипенко А.А., Рипка Д.О.* Економічна та інформаційна безпека підприємств у системі консолідованої інформації. — Х.: ХНЕУ, 2013. — 364 с.
Kavun S.V., Pylypenko A.A., Ripka D.O. Ekonomichna ta informatsiina bezpeka pidpriemstv u systemi konsolidovanoi informatsii. — Kh.: KhNEU, 2013. — 364 s.
9. *Каталевський Д., Богуславський Я.* Санкції: системний аналіз наслідків, 2014 // simulation.su.
Katalevskii D., Boguslavskii Ia. Sanktsii: sistemnyi analiz posledstviia, 2014 // simulation.su.
10. *Кизим Н.А.* Организация крупномасштабных экономико-производственных систем. — Х.: Бизнес-Информ, 2000. — 108 с.
Kizim N.A. Organizatsiia krupnomasshtabnykh ekonomiko-proizvodstvennykh sistem. — Kh.: Biznes-Infom, 2000. — 108 s.
11. *Куркин Н.В.* Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография. — Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2004. — 452 с.
Kurkin N.V. Upravlenie ekonomicheskoi bezopasnosti razvitiia predpriatiia: Monografiia. — Dnepropetrovsk: ART-PRESS, 2004. — 452 s.
12. *Локтионова Ю.А.* Механизм обеспечения экономической безопасности предприятия // Социально-экономические явления и процессы. — 2013. — №3. — С. 93–99.
Loktionova Iu.A. Mekhanizm obespecheniia ekonomicheskoi bezopasnosti predpriatiia // Sotsialno-ekonomicheskie iavleniia i protsessy. — 2013. — №3. — С. 93–99.
13. *Мунтян В.И.* Интеграция и безопасность Украины // Проблемы современной экономики. — 2013. — №2. — С. 80–85.
Muntian V.I. Integratsiia i bezopasnost Ukrainy // Problemy sovremennoi ekonomiki. — 2013. — №2. — С. 80–85.

14. Попов О.Є., Котов А.М., Зайцева Т.Г. Розподіл і реалізація корпоративного контролю при формуванні капіталу акціонерного товариства: Монографія. – Х.: Інжек, 2009. – 320 с.

Popov O.Ie., Kotov A.M., Zaitseva T.H. Rozpodil i realizatsiia korporatyvnoho kontroliu pry formuvanni kapitalu aktsionernoho tovarystva: Monohrafiia. – Kh.: Inzhhek, 2009. – 320 s.

15. Рекорд С.И. Развитие промышленно-инновационных кластеров в Европе: эволюция и современная дискуссия. – СПб.: СПбГУЭФ, 2010. – 109 с.

Rekord S.I. Razvitie promyshlenno-innovatsionnykh klasterov v Evrope: evoliutciia i sovremennaia diskussiia. – SPb.: SPbGUEF, 2010. – 109 s.

16. Третьяк В.П. Кластеры предприятий. – Иркутск: Байкальский гос. ун-т экономики и права, 2006. – 219 с.

Tretiak V.P. Klasterly predpriatii. – Irkutsk: Baikalskii gos. un-t ekonomiki i prava, 2006. – 219 s.

17. Уоллес Р.Л. Стратегические альянсы в бизнесе. Технология построения долгосрочных партнерских отношений и создания совместных предприятий / Пер. с англ. – М.: Добрая книга, 2005. – 288 с.

Uolles R.L. Strategicheskie aliansy v biznese. Tekhnologiiia postroeniia dolgosrochnykh partnerskikh otnoshenii i sozdaniia sovmestnykh predpriatii / Per. s angl. – M.: Dobria kniga, 2005. – 288 s.

18. Фут Н., Хенсли Д., Лэндсберг М., Моррисон Р. Роль корпоративного центра // Вестника McKinsey. – 2003. – №3 // www.vestnikmckinsey.ru.

Fut N., Khensli D., Lendsberg M., Morrison R. Rol korporativnogo tsentra // Vestnika McKinsey. – 2003. – №3 // www.vestnikmckinsey.ru.